

Elżbieta Ostaficzuk

Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Alina Komorowska

Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Ewaluacja opisowa osiągnięć uczniów szkół ponadgimnazjalnych z matematyki i z języka polskiego

*Umysł nie jest naczyniem, które należy napędnąć,
lecz ogniem, które trzeba wzniecić.*
Plutarch¹

Analizowanie i ocenianie efektów działalności szkół stanowi współcześnie przedmiot obowiązkowej ewaluacji², a domeną nadzoru pedagogicznego jest ...*udzielanie pomocy szkołom [...] i nauczycielom, inspirowanie nauczycieli do innowacji pedagogicznych, metodycznych i organizacyjnych*³. W kręgu ewaluacji działań dydaktycznych szkoły i procesów w niej zachodzących znajdują się, między innymi, następujące wymagania⁴:

- 1.1. *Analizuje się wyniki sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.*
- 1.2. *Uczniowie zdobywają wiadomości i umiejętności.*
- 1.3. *Uczniowie są aktywni.[...]*
- 2.3. *Procesy edukacyjne mają charakter zorganizowany.*
- 2.4. *Procesy edukacyjne są efektem współdziałania nauczycieli.*
- 2.5. *Kształtuje się postawy uczniów.*
- 2.6. *Prowadzone są działania służące wyrównywaniu szans edukacyjnych.*

Ewaluacja przeprowadzana na podstawie wyników sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych odnosi się post factum do działalności dydaktycznej, raportuje poziom osiągnięć typowego absolwenta danej szkoły. W zasadzie nie stwarza możliwości modyfikacji systemu kształcenia konkretnego współczesnego ucznia, który ma jeszcze realne szanse uzyskać umiejętności na wyższym poziomie.

Czy kombinat sprawdzianów, egzaminów zewnętrznych, edukacyjnej wartości dodanej, poprzez komunikaty o poziomie umiejętności i rozwoju typowego absolwenta szkoły⁵, całkowicie przesłania kreowanie oraz realizację indywidualnych programów kształcenia i rozwoju każdego ucznia danej szkoły?

Tak, jeśli nauczyciel nie będzie rozumiał zależności między wynikami uczniów a procesem dydaktycznym, nie będzie świadomy związku zadań testowych z celami lekcji.

¹ Przesłanie aktualne od blisko 3 tysięcy lat

² Rozporządzenie MEN z 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego.

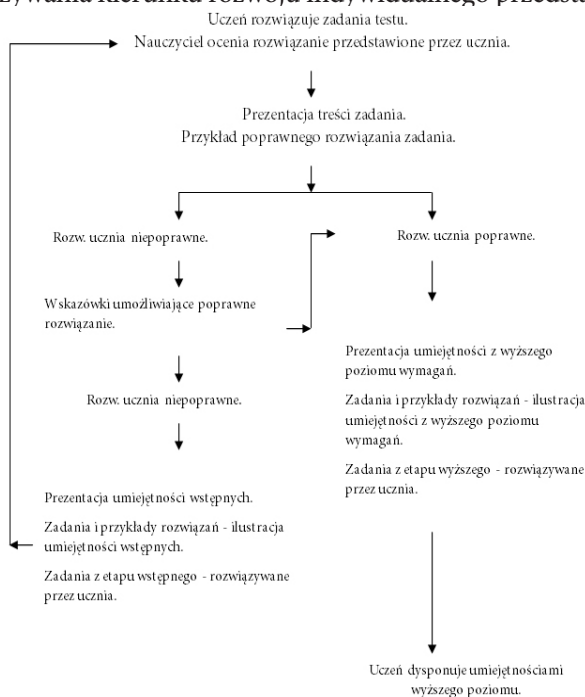
³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Nasuwa się porównanie z zasadą równości społecznej, realizowaną przez lata w społeczeństwach socjalistycznych (Wielka Encyklopedia Powszechna, PWN, Warszawa 1967, T. 10, s. 630).

Ocenianie orientujące jako sposób interpretacji wyników sprawdzianów

Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Mazowieckie Kuratorium Oświaty realizują na Mazowszu, wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych, diagnostyczny projekt edukacyjny z zakresu umiejętności matematycznych i polonistycznych. Celem projektu jest ewaluacja sprzyjająca rozwojowi badanych umiejętności, ewaluacja opisowa, pozwalająca stwierdzić, czy dany cel kształcenia został przez konkretnego ucznia osiągnięty. W schemacie ewaluacji opisowej, przedstawianym nauczycielom w wyniku badań diagnostycznych, zawarty jest proces dochodzenia do zaplanowanych osiągnięć przedmiotowych. Nauczyciel staje się w ten sposób edukatorem stwarzającym warunki rozwoju swojego ucznia/uczennicy. Badanie doskonale wpisuje się w założenia oceniania orientującego⁶ (*interim assessment* – ocenianie pośrednie, tymczasowe), rozumianego jako *wypełnienie luki między ocenianiem częstokwym, na bieżąco, i sumującym, prowadzonym na koniec etapu kształcenia*⁷. Diagnostyczny projekt edukacyjny, realizowany przez MSCDN i Mazowieckie KO proponuje nauczycielom matematyki i języka polskiego formułowanie indywidualnych programów rozwoju i odnoszenia osiągnięć ucznia do niego samego, a nie tylko do zewnętrznych wymagań, czy do porównań z osiągnięciami innych. Interaktywny model systemu wskazywania kierunku rozwoju indywidualnego przedstawia rys. 1.

Rysunek 1. Model systemu wskazywania kierunku rozwoju indywidualnego

Źródło: opracowanie własne

⁶ Zasady oceniania orientującego prof. B. Niemierko przedstawił na XVI Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej oraz w Toruńskim Przeglądzie Oświatowym, w październiku 2010 r.

⁷ Ibidem

Przykłady ewaluacji opisowej z matematyki i z języka polskiego

Ilustracja dotyczy zastosowania interaktywnego modelu wskazywania kierunku rozwoju indywidualnego na podstawie wybranego zadania testu matematycznego diagnozującego umiejętności na początku nauki w szkole ponadgimnazjalnej w 2011 r.

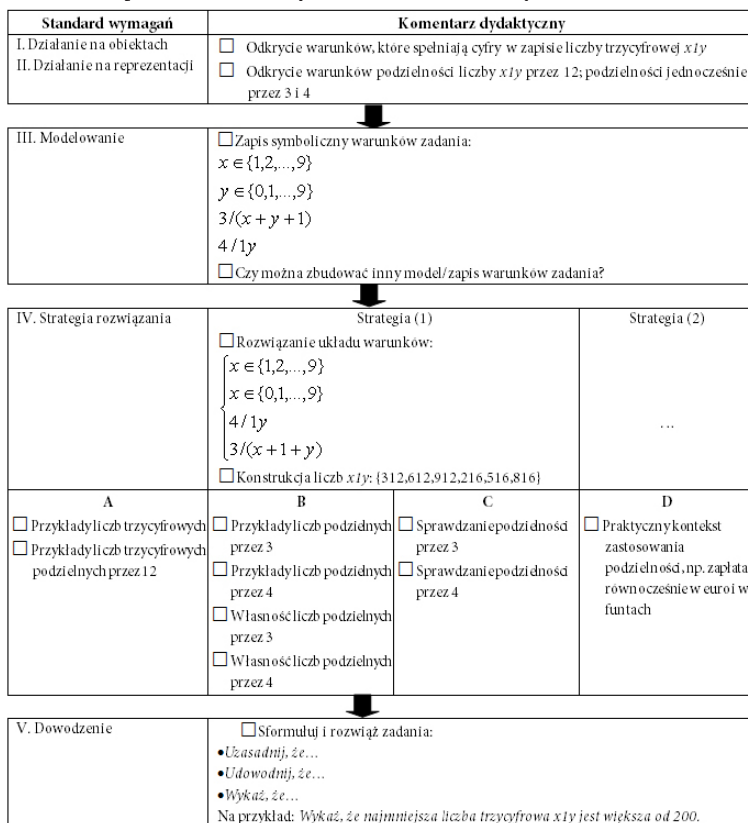
Zadanie (4 punkty)

Liczbę trzycyfrową zapisano, oznaczając cyfrę setek symbolem x , a cyfrę jedności – symbolem y . Wyznacz wszystkie liczby trzycyfrowe postaci $x1y$ podzielne przez 12.

Za pomocą tego zadania badano umiejętności matematyczne z zakresu:

Podtest Liczby i ich własności	Kat. taksonomiczna D. Rozwiązywanie problemów	Standard wymagań IV. Strategia rozwiązania
-----------------------------------	--	---

Zastosowanie schematu wskazywania kierunku indywidualnego rozwoju na podstawie rozwiązania zadania przedstawiono na rys. 2.

Rysunek 2. Schemat wskazywania kierunku rozwoju indywidualnego na podstawie przykładowego zadania z matematyki

Zródło: opracowanie własne

Kolejna ilustracja zastosowania interaktywnego modelu wskazywania kierunku rozwoju indywidualnego na podstawie wybranego zadania testu z języka polskiego diagnozującego umiejętności na początku nauki w szkole ponadgimnazjalnej w 2010 r.

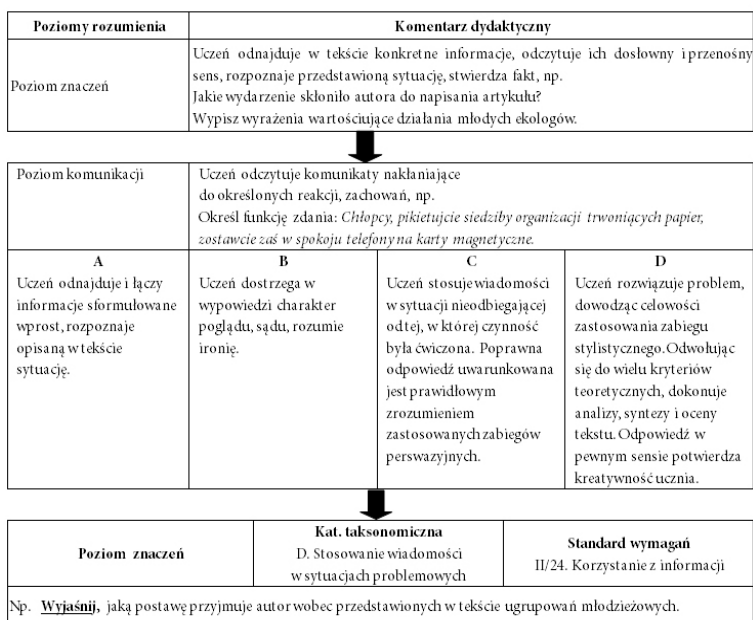
Zadanie (1 punkt)

Wyjaśnij celowość użycia cudzysłowu w wyrażeniu *młodzieżowe „bandy”*⁸.

Za pomocą tego zadania badano umiejętność z zakresu:

Poziom znaczeń	Kat. taksonomiczna C. Zastosowanie wiadomości w sytuacjach typowych	Standard wymagań II/5. Korzystanie z informacji
----------------	---	--

Zastosowanie schematu wskazywania kierunku indywidualnego rozwoju na podstawie rozwiązania zadania przedstawiono na rys. 3.

Rysunek 3. Schemat wskazywania kierunku rozwoju indywidualnego na podstawie przykładowego zadania z języka polskiego

Zródło: opracowanie własne

Osiągnięcie jak najlepszych efektów działalności dydaktycznej oznacza nie tylko wcześniejsze przygotowanie uczniów do rozwiązania danego zadania, ale również kontrolowanie postępów i udzielanie wskazówek umożliwiających uczniom samodzielną pracę i rozwój zgodny z indywidualnymi predyspozycjami.

⁸ Zadanie dotyczy rozumienia tekstu Umberta Eco *Drugie zapiski na pudełku od zapalek*.

Czas na refleksję – na orientację związaną z osiągniętym poziomem umiejętności – umożliwi uczniom zadawanie dodatkowych pytań, dzielenie się spostrzeżeniami związanymi z rozwiązywanym zadaniem. Uczniowie uświadamiają sobie, czego już się nauczyli, rozważają nowe strategie oraz inne problemy, do których można wykorzystać odkrytą metodę rozwiązania.

Szczególne znaczenie w opisanym schemacie wskazywania kierunku rozwoju indywidualnego ma samodzielność ucznia. Zachęta nauczyciela, aby uczeń odpowiednio ukierunkowany sam formułował pomocnicze pytania, znajdował odpowiedzi i rozwiązania, aby próbował odwołać się do rzeczywistości i w niej umiejscowił dany problem, aby wreszcie uzyskał poprawną odpowiedź i sprawdził, czy istnieje inny sposób rozwiązania zadania, stwarza możliwość samooceny, a w konsekwencji kształci postawę twórczą i wprowadza go z dojrzałą świadomością w dorosłe życie.

Ponadto projekt edukacyjny dostarcza nauczycielom informacji zwrotnej przydatnej również do oceny własnej pracy. Dzięki wynikom badania nauczyciel może stwierdzić, które elementy procesu dydaktycznego powinien poddać ewaluacji, jakich modyfikacji powinien dokonać w nauczaniu, by rzeczywisty wynik ucznia nie odbiegał od przewidywanego.